

UOT 612.821.59151

Ə.N.Fərəcov

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
adalat.farajov@gmail.com

ADPU-NUN “FİZİOLOGİYA” KAFEDRASININ İNKİŞAF TARİXİ HAQQINDA

Açar sözlər: *rezistentlik, hemostaz, pubertat, latent, radioaktiv, antitel, antenatal, postnatal ontogenez*

Pedaqoji Universitetdə “Fiziologiya” kafedrası 1921-ci ildə təsis olunmuşdur. 1941-ci ildə “Fiziologiya” kafedrası BDU-nin “Fiziologiya” kafedrası ilə birləşdirilmişdir. 1951-ci ildən “Fiziologiya” kafedrası yenidən müstəqil fəaliyyətə başlamışdır. Ayrı-ayrı illərdə kafedranın müdiri vəzifəsində prof. A.B.Əmirov, prof. T.D.Qayıbov, prof. R.İ.Səfərov, prof. Ə.N.Fərəcov fəaliyyət göstərmişlər. Hazırda kafedrada 2 nəfər professor, 7 dosent, 5 fəlsəfə doktoru, 24 nəfər baş müəllim və müəllim fəaliyyət göstərir.

A.Н.Фараджев

ИСТОРИЯ РАЗВИТИИ КАФЕДРЫ «ФИЗИОЛОГИЯ» АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

Ключевые слова: *резистентность, гемостаз, пубертат, латентность, радиоактивность, антител, антенатальной, постнатальный, онтогенез*

Кафедра "Физиология" Педагогического Университета была учреждена в 1921-ом году. В 1941-ом году кафедра «Физиология» была объединена с кафедрой «Физиология» БГУ. С 1951-го года кафедра «Физиология» вновь самостоятельно начала свою деятельность. В разные годы на должности заведующего кафедрой работали проф. А.Б. Амиров, проф. Т.Д. Гаибов, проф. Р.И. Сафаров, проф. А.Н.Фараджев. В настоящее время кафедра работают 2 профессора, 7 доцента, 5 доктора философии, 24 старших преподавателей и преподаватели.

A.N.Farajev

THE HISTORY OF DEVELOPMENT OF THE DEPARTMENT OF "PHYSIOLOGY" OF THE STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY

Keywords: *resistant, hemostasis, puberty, latency, radioactivity, antibodies, antenatal, postprimary, ontogenesis*

The department of "Physiology" of the State Pedagogical University was established in 1921. In 1941, the department of "Physiology" was combined with the department of "Physiology" of BSU. The department of "Physiology" started its activity again on its own since 1951. Pr. A.B.Amirov, pr.G.D.Gaibov, pr.R.I.Safarov, pr.A.N.Farjev worked as a head of the department in different years. Currenty, at the department are working 2 professors, 7 docents, 5 doktors of Phylosophy, 24 senior lecturers and lecturers.

Məlum olduğu kimi Azərbaycan Parlamentinin 1 sentyabr 1919-cu il tarixli qərarı ilə yaradılmış Bakı Universiteti Azərbaycanda elmin və təhsilin inkişafında mühüm tarixi hadisəyə çevrilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanda fiziologiya elminin inkişafı "İnsan və heyvan fiziologiyası" sahəsində tədqiqat işi aparən ilk ali təhsil müəssisəsinin, yəni Bakı Dövlət Universitetinin adı ilə bağlıdır. Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunda Fiziologiya kafedrası 1921-ci ildə BDU-nin Fiziologiya kafedrasının əsasında yaranmışdır. Pedaqoji İnstitutda "Fiziologiya" kafedrasına ilk müdir vəzifəsinə professor Azad bəy Əmirov seçilmişdir. 1939-cu ildə Azad bəy Əmirovun vəfatından sonra Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun "Fiziologiya" kafedrasına professor Savalan Ocaqverdizadə rəhbərlik etmişdir. 1941-ci ildə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun "Fiziologiya" kafedrası Bakı Dövlət Universitetinin "Fiziologiya" kafedrası ilə birləşdirilir və birləşmiş kafedranın müdiri vəzifəsinə professor Abdulla Qarayev seçilir. On illik fasilədən sonra (1951-ci ildə) Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunda "Fiziologiya" kafedrası yenidən təşkil olunmuş və dosent Tələt Qayıbov kafedrasının müdiri vəzifəsinə seçilmişdir Xatırlatmaq lazımdır ki, T.Qayıbov 1944-cü ildə Bakı Dövlət Universitetinin Biologiya fakültəsini "Fərqlənmə" diplomu ilə bitirmişdir. 1945-ci ildə "Fiziologiya" kafedrasından aspiranturaya daxil olmuş və akademik A.Qarayevin elmi rəhbərliyi ilə 1948-ci ildə namizədlik dissertasiyasını müdafiə etmişdir. Namizədlik dissertasiyasını müdafiə edəndən sonra Tələt müəllim Respublika Səhiyyə Nazirliyinin tabeçiliyində olan Elmi Tədqiqat Qanköçürmə İnstitutunun "Biokimya və kliniki fiziologiya" laboratoriyasına rəhbərlik etmişdir. Tələt müəllim Qanköçürmə İnstitutunda işləyərkən burada yüksək elmi-tədqiqat işi aparmaq üçün ən zəruri şəraiti yarada bilmişdir. T.Qayıbov "Hemostaz"problemi ilə əlaqəli olan tədqiqat işlərinə rəhbərlik etmiş və bu illərdə onun rəhbərliyi altında 5 nəfər əməkdaş namizədlik dissertasiyasını vaxtında müdafiə etmişlər.

Kafedraya müdir vəzifəsinə seçiləndən sonra Tələt müəllim kafedranın fəaliyyətini yenidən bərpa etmiş və "Fiziologiya" kafedrasının tərkibinə hansı fənlərin tədris məqsədilə daxil edilməsini müəyyənləşdirir. Bu məqsədlə "İnsan və heyvan fiziologiyası" fənni ilə yanaşı "İnsan anatomiyası", "Məktəb gigiyenası", "Embriologiya", "Histologiya", "Sitologiya", "Yaş fiziologiyası" və "Mərkəzi sinir sisteminin fiziologiyası" fənləri də "Fiziologiya" kafedrasının tərkibinə daxil olur

və bununla da “Fiziologiya” kafedrası həmin vaxtdan başlayaraq Pedaqoji Universitetin “Təbiət-kimya” fakültəsinin aparıcı kafedralarından birinə çevrilir. İkinci mühüm məsələ tədrisi və elmi-tədqiqat işlərini icra edə biləcək elmi dərəcəsi olan azərbaycan və rus dilli mütəxəssislərin kafedraya elmi-pedaqoji kadrların işə qəbul olunmasını təmin etmək olmuşdur. Bu məqsədlə Leninqradda namizədlik dissertasiyasını tamamlamış və müdafiə etmiş Kamilə Əzizbəyova və Roza Qafarova kafedraya dosent vəzifəsinə qəbul olunmuşlar. Məktəb gigiyenasını tibb elmləri namizədi, dosent İsmayıl Süleymanov, Mərkəzi sinir siseminin fiziologiyasını biologiya elmləri doktoru, professor Rza Səfərov, İnsan anatomiyasını tibb elmləri doktoru, professor Gülağa Hacıyev və tibb elmləri namizədi, dosent Yusif Məmmədov, Embriologiya və histologiya fənlərini biologiya elmləri namizədi, dosent Nəzirə Axundova tədris etmişlər (2.4).

Kafedranın nəzdində fənlər üzrə mühazirə və laboratoriya məşğələlərini aparmaq üçün ixtisaslaşmış auditoriyalar təşkil olunmuş, cərrahiyyə otağı yaradılmışdır. Kafedranın nəzdində və kənarında fakültəyə məxsus olan tədris təcrübə sahəsində (Maşağada) tədris və elmi-tədqiqat işlərini aparmaq üçün müxtəlif növ heyvan saxlamaq və çoxaltmaq məqsədilə Vivarium düzəldilmiş və 1990-cı illərədək Vivarium fəaliyyət göstərmişlər. Kafedrada tədris işlərinin aparılması ilə yanaşı, kafedra əməkdaşlarının planlı və səmərəli elmi tədqiqat işləri icra edə bilmələri üçün də zəruri şərait təmin olunmuşdur. Elmi-tədqiqat işləri aparmaq üçün kafedrada zəruri avadanlıqla və vəsaitlə təchiz olunmuş laboratoriyalar yaradılmışdır. Kafedra fəaliyyətə başlayandan sonra T.Qayıbov Qanköçürmə İnstitutu ilə yanaşı doktorluq dissertasiyası işinin bir hissəsini “Fiziologiya” kafedrasında icra etmişdir. Kafedranın yerləşdiyi sahədə (foyedə) kafedranın tədris işlərinin əsas məzmununu və elmi istiqamətini əks etdirən zəruri vasitələr, görkəmli fizioloq alimlərin portretləri, tablolar, yazılar və s. şəkillərdə göstərilmişdir. Ona görə də kafedraya daxil olarkən onun tədris etdiyi fənlər haqqında və apardığı elmi-tədqiqat işlərinin məzmunu barəsində kifayət qədər ilkin məlumat almaq mümkün olmuşdur. Tələt müəllim apardığı elmi işlərinin nəticələrini tamamlayıb 1961-ci ilin aprel ayında Moskvada Seçenov adına 2№-li Tibb İnstitutunda “Uyğun gələn və uyğun olmayan qanın köçürülməsindən sonra resipientin orqanizmində yaranan funksional dəyişikliklər” mövzusunda elmlər doktorluğu dissertasiyasını müdafiə etmişdir. Biz eşidəndə ki, Tələt müəllim Moskvada doktorluq dissertasiyası müdafiə edib, onda biz 3 nəfər (Tələt müəllimin dərslər dediyi tələbələr onlardan 2 nəfəri artıq AMEA-nın Qeyri-Üzvi kimya İnstitutunun aspirantları idi), Tələt müəllimin ünvanına Müdafiə Şurasına təbrik teleqramı göndərdik. 1962-ci ildə T.Qayıbov Pedaqoji Universitetdə elmi işlər üzrə prorektor vəzifəsinə təyin olunur. Həmin illərdə İnstitut partiya komitəsinin birinci katibi vəzifəsini icra etmək də Tələt müəllimə tapşırılmışdır. Tələt müəllim kafedra müdiri vəzifəsində işləyərkən o vaxtlar Zaqafqaziya Pedaqoji İnstitutlarının Fiziologiya kafedralarının keçirdiyi elmi konfranslarda xüsusi təşkilatçılıq

qabiliyyəti nümayiş etdirmişdir. Həmin konfrans Zaqafqaziya Pedaqoji İnstitutlarına aid olsa da, əslində həmin konfransın işində müvafiq Universitetlərin fiziologiya kafedrasının və Fiziologiya İnstitutlarının əməkdaşları da yüksək səviyyədə təmsil olunurdular. Zaqafqaziya Pedaqoji İnstitutlarının fiziologiya konfransları keçən əsrin 90-cu illərində fəaliyyətini davam etdirmişdir (1.3).

Prof. T.Qayıbov kafedra müdiri və elmi işlər üzrə prorektor kimi SSRİ Pedaqoji Elmlər Akademiyasının təşkil etdiyi elmi-metodiki tədbirlərə çox vaxt dəvət olunurdu. Belə tədbirlərin birində Tələt müəllim təkliflə çıxış edərək bildirmişdir ki, Universitetlərin Biologiya ixtisaslı fakültələrində "Biokimya" müstəqil fənn kimi tədris olunur. Pedaqoji İnstitutlarda "Biokimya" müstəqil fənn kimi deyil, "Üzvi kimyanın" tərkibində bir bölmə kimi tədris olunur. Tələt müəllim "Biokimya" fənni ilə əlaqəli verdiyi təklifi kifayət qədər əsaslandırır və həmin təklifin nəticəsi olaraq Pedaqoji İnstitutların Biologiya fakültələrində Biokimyanın müstəqil fənn kimi tədris olunması qərara alınır. Tələt Qayıbovun tədrisdə və elmdə ən mühüm xidmətlərindən biri də 1962-ci ildə kafedranın nəzdində "Elmi-tədqiqat Problem laboratoriyasının" açılmasına razılıq alması olmuşdur. "Problem laboratoriyasının" işini təşkil etmək üçün xeyli sayda aspirant qəbul olunmuş və elmi əməkdaşlar işə cəlb olunmuşlar. Problem laboratoriyada rentgen şüalanmanın orta letal dozasının müxtəlif növ heyvanlara təsiri öyrənilirdi. Orta letal doza dedikdə radioaktiv şüalanmaya məruz qalan heyvanın 30 gündə 50 faizinin ölməsi, 50 faizinin salamat qalması başa düşülür. Bu həqiqətdən belə də olurdu. Rentgen aparatının markası "RUM-11" adlanırdı. Radioaktiv şüa almaq üçün kobalt 60 elementindən istifadə olunurdu. Aparat kafedranın nəzdində olan divarları qurğusun lövhə ilə örtülmüş otaqlardan birində quraşdırılmışdır. Radioaktiv şüalanma müxtəlif növ və müxtəlif yaş qrupuna aid olan heyvanlar üzərində aparılmışdır. Radioaktiv şüalanmanın təsirindən sonra kontrol heyvanlarla müqayisədə biokimyəvi, histoloji və morfoloji dəyişilmələr müqayisəli şəkildə öyrənilmişdir. Böhran (keçid) yaş dövrlərinin öyrənilməsi aparılan eksperimentin əsas məqamını-mahiyyətini müəyyən etmişdir. Ontogenezin böhran mərhələsi həm prenatal (antenatal) və həmçinin də postnatal ontogenezə aiddir. Postnatal ontogenezin heyvanlar üçün keçid yaş dövrlərinə (itlərdə, dovşanlarda) birgünlük (yenidoğulmuşlar), 12-16, 21, 45, 90, 180 günlük və daha yuxarı yaş mərhələləri təsnif olunur. Bu yaş dövrləri heyvanın morfoloji, fizioloji və biokimyəvi parametrlərinin ardıcılığını və qanunauyğunluqlarını kifayət qədər əks etdirir. Doğrudur göstərilən yaş qrupları arasında qəti sədd çəkmək mümkün olmasa da, funksional və sistemogenez proseslərinin keçid parametrlərinə aid olan dəyişilmələrin əsas məqamlarını aşkar etmək mümkün olur. Lakin öyrənilən yaş qruplarından neonatal (yenidoğulmuşlar), pubertat (cinsi yetişkənlik) və stabil inkişaf mərhələlərini öyrənmək bütün hallarda morfoloji və funksional parametrlərinin dəyişilmə intensivliyinə görə digər yaş qruplarından əsaslı şəkildə fərqlənilirlər. Neonatal yaşda sinir sistemi və endokrin sistem zəif inkişaf etmiş

səviyyədə olur və neonatal mərhələdə heyvanın hər hansı ekstramal faktorun və o cümlədən radioaktiv şüalanmanın təsirinə qarşı həssaslığı digər yaş qrupları ilə müqayisədə daha yüksəkdir və rezistentliyi isə aşağıdır. Pubertat (cinsi yetişkənlik) mərhələsində olan heyvanlarda sinir sistemi və endokrin sistemi xeyli inkişaf edib və İmmun sistemi intensiv sürətdə fəaliyyət göstərir. Belə vəziyyət orqanizmin metabolizmi səviyyəsində özünü daha qabarıq sürətdə göstərir. Stabil yaş mərhələsində orqanizmin ekstremal faktorların təsirinə qarşı rezistentliyi nisbətən davamlı olur. Ekstremal faktorun orqanizmə təsir dərəcəsini metabolizmin səviyyəsində yaranan dəyişilmələrə istinad etməklə aydınlıq gətirmək mümkündür. Qocalıq yaş dövründə isə üzərində eksperiment aparılan heyvanların rezistentliyi radioaktiv şüalanmanın təsirinə qarşı xeyli zəifləyir. Orqanizmin fərdi inkişafında onun rezistentliyinin qeyri-spesifik faktorların təsirinə qarşı sinir-humoral amillərin səviyyəsində gedən dəyişilmələrlə yanaşı maddələr mübadiləsinin mərhələlərində yaranan fərqlər müstəsna funksional əhəmiyyət daşıyır. Bu fərq ən çox metabolizmin katabolizm və anabolizm mərhələsinə aiddir. Neonatal inkişafda metabolizmin hər iki mərhələsi (katabolizm və anabolizmin gedişi) intensivliyinin yüksək olmasına görə fərqlənir. Bunun da mahiyyəti yenidən doğulmuşun böyüməsi və inkişafı ilə əlaqəlidir. Pubertat (cinsi yetişkənlik) dövründə metabolizm prosesləri yüksək intensivliyinə görə fərqlənsə də katabolizmlə müqayisədə anabolizm bütün hallarda üstünlük təşkil edir. Yaşlı heyvanlarda inkişafın stabil mərhələsində metabolizmin katabolizm və anabolizm mərhələləri nisbi tarazlıq vəziyyətində olur. Daha yaşlı (qocalmış) heyvanlarda anabolizm ilə müqayisədə katabolizm prosesi daha intensiv olmasına görə fərqlənir. Radiaktiv şüalanmanın təsirinə qarşı da heyvan orqanizmində immün sistemi orqanlarında morfo - funksional yenidənqurma prosesləri gedir. Ona görə də şüalanmadan sonra salamat qalan heyvanlardan alınan qan zərdabını intakt heyvanlara ineksiya etməklə müqayisəli təcrübələr aparılması üsulları professor T.Qayıbovun rəhbərliyi ilə tətbiq olunurdu. Qan zərdabı ineksiya olunmuş heyvanların şüalanmaya qarşı müqavimətinin (ölüm hallarının azalması), radioaktiv şüalanmanın təsirinə bilavasitə məruz qalan heyvanlarla müqayisədə yüksək olması aparılan eksperimentin gedişində özünün təsdiqini tapırdı. Radioaktiv şüalanma heyvan orqanizmində stres faktor kimi təsir göstərir. Bu haqda Tələt müəllim kafedranın əməkdaşları qarşısında müntəzəm olaraq çıxış edir və stresin canlı orqanizmə təsir mexanizmi ilə əlaqəli məlumat verirdi. Professor T.Qayıbov çıxışında bildirdi ki, “stres” anlayışını Kanada alimi Hans Selye 1936-cı ildə elmə gətirmişdir. Orqanizmə göstərilən hər hansı qeyri-spesifik intensiv təsiri H.Selye stressor adlandırmışdır (məsələn, gərginliyi, təzyiqi və s.). Stresin təsiri nəticəsində orqanizmdə adaptasiya sindromları yaranır. Bu zaman hipotalamusun və hipofizin fəaliyyəti güclənir (adrenokortikotrop hormonunun sintezi intensivləşir), böyrəküstü vəzin qabıq maddəsinin hipertrofiyası başlanır, çəngələbənzər vəzi atrofiyaya uğrayır, mədənin selikli qişasında qansızma ilə müşayiət olunan xoralar yaranır. Sonralar sübut

olunmuşdur ki, mərkəzi sinir sistemi aparıcı funksiya daşımaqla, stres reaksiyalarının yaranmasında praktik olaraq orqanizmin bütün təşkili səviyyələri iştirak edir. H.Selye orqanizmin müqavimətinin dəyişilməsi səviyyəsinin üç fazada getdiyi fikrini irəli sürülmüşdür: 1) həyəcanlanma reaksiyası, bu zaman müqavimət azalır; 2) müqavimətin yüksəlməsi fazası; 3) müqavimət mexanizminin üzgünləşməsi fazası (1.3.5). Tələt müəllim Pedaqoji Universitetin “Fiziologiya” kafedrasına 15 il rəhbərlik etmişdir. Xatırlatmalıyam ki, prof.Qayıbovun kafedrada yaratdığı tədris və elmi mühitin əsasları sonrakı dövrlərdə nəinki qorunub saxlanılmış, fəxrlə demək olar ki, daha da zənginləşdirilmişdir. Xüsusilə ölkəmiz Müstəqillik qazanandan sonra kafedranın tədris etdiyi fənlərə aid dərslilər və dərslər vəsaitləri yazılmış, fənn proqramları çap olunmuşdur. Yüksək ixtisaslı elmi-pedaqoji kadrların hazırlanması həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur. Tələt müəllim yalnız tələbə auditoriyalarında deyil, fiziologiya ilə əlaqəli olan bəzi məsələlər haqqında geniş ictimaiyyət qarşısında da çıxışlar edirdi. Məsələn, 1964-cü ildə Tələt müəllim kosmanavtlar haqqında İnstitutun Kiçik akt zalında məruzə etdi. O, məruzəsində kosmanavtlarla məşqlərin necə aparılmasını 1-ci və 2-ci kosmik sürətin fərqli cəhətlərini təhlil etdi. Kosmanavtların uçuş zamanı vertikal – şaquli vəziyyətdə deyil, horizontal –üfiqi vəziyyətdə olmalarına, bədənlərinin genetik bağlanmasının səbəblərinə aid əsaslandırılmış elmi məlumat verdi. Uçuşdan əvvəl Yuri Qaqarin və Yuri Titov gecə yuxusunda olarkən onların üzərində müşahidə aparılır.Yəni kim 1-ci olaraq yerin orbitinə çıxıb bilər. İlk mülahizəyə görə Yuri Titovun ilkin uçuşu nəzərdə tutulmuşdur. Lakin, gecə yuxusunda Yuri Titov bir neçə dəfə yatağında qurdalanır. Komissiya belə qərara gəlir ki, bəlkə də Yuri Titov uçuşdan həyəcanlanır. Lakin, Yuri Qaqarin bərk yatır heç bir narahatçılıq keçirmir. Ona görə də komissiya Yuri Titovun deyil, Yuri Qaqarinin yerin orbitinə birinci üçməsi qənaətinə gəlir. Tələt müəllim Azərbaycan dilini olduqca gözəl bilirdi, yüksək nətiqlik məharətinə malik idi. Bütün hallarda auditoriyanın diqqətini apardığı mühazirənin məzmununa və mahiyyətinə çətinlik çəkmədən yönəlməyi bacarırdı. Psixologiya elmləri doktoru, əməkdar elm xadimi, professor Əkbər Bayramovun yazılarından: 1945-1948-ci illərdə akademik A.Qarayev bizə BDU-nun “fəlsəfə” fakültəsinin tələbəsi olarkən “Ali sinir fəaliyyətinin fiziologiyasından” mühazirə aparırdı, bir dəfə fakültənin dekanı bildirdi ki, akademik A.Qarayev ezamiyyətdədir, onun mühazirəsini başqası əvəz edəcək. Biz də fikirləşdik ki, yəqin akademik A.Qarayev yaşlı bir professor əvəz edəcək. Auditoriyaya səliqəli ilə geyinmiş, yaraşığı cavan bir oğlan gəldi, zənn etdik ki, yəqin tələbədir. Tələbə zənn etdiyimiz cavan oğlan mühazirə aparmağa başladı. Hamının diqqəti mühazirəyə yönəldi, aydın və sistemli danışığı, bir fikri asanlıqla digərindən ayırmağı bacarmaqla o, bütün auditoriyanın diqqətini apardığı mühazirənin gedişinə tamamilə cəlb edə bilmişdir. Məruzəçi özü barəsində heç nə demədi, ancaq biz öyrəndik ki, gənc məruzəçi akademik A.Qarayevin aspirantı Tələt Qayıbovdur. Tələt müəllim üç monoqrafiyanın, çox sayda dərslinin və dərslər

vəsaitinin müəllifi olmuşdur. Onun rəhbərliyi ilə 40 nəfərdən artıq mütəxəssis dissertasiya müdafiə etmişdir. Onlardan 11 nəfəri elmlər doktorudur. Pedaqoji Universitetdən 8 nəfər professor T.Qayıbovun rəhbərliyi ilə dissertasiya müdafiə etmişdir (4.5).

Tələt müəllimin yaratdığı elmi fizioloji məktəb həm tədrisdə, həm də elmi tədqiqat işlərinin icrasında müvəffəqiyyətlə öz fəaliyyətini davam etdirir. Prof. T.Qayıbovun adi yeni yazılan dərslərdə, dərslər vəsaitlərində, tərtib olunan fənn proqramlarında həmişə Azərbaycanın görkəmli fizioloqları ilə birlikdə göstərilir (1.3).

T.Qayıbov BDU-ində “Fiziologiya” kafedrasında müdir vəzifəsində çalışdığı vaxtlarda da ADPU-nun “Fiziologiya” kafedrası ilə elmi-pedaqoji əməkdaşlığını davam etdirmişdir. “Fiziologiya” kafedrasına 1967-1993-cü illərdə biologiya elmlər doktoru, əməkdar elm xadimi, professor Rza Səfərov rəhbərlik etmişdir. “Fiziologiya” kafedrasının professoru, əməkdar elm xadimi, biologiya elmlər doktoru Roza Qafarova 1967-1997-ci illərdə ADPU-nun “Biologiya-kimya” fakültəsinin dekanı vəzifəsində işləmişdir. “Fiziologiya” kafedrasına 1993-2017-ci illərdə biologiya elmləri doktoru, professor Ədalət Fərəcov rəhbərlik etmişdir. Kafedrada tədrisin yüksək səviyyədə aparılması həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur və bununla yüksək ixtisaslı elmi kadrların hazırlanmasına məsuliyyətlə yanaşılmış, hazırda kafedrada fəaliyyət göstərən 40 müəllimi arasından 2 nəfəri elmlər doktoru professor, 7 nəfəri fəlsəfə doktoru, dosent, 5 nəfəri fəlsəfə doktoru, 24 baş müəllim və müəllim fəaliyyət göstərir. Fəlsəfə doktorlarından 3 nəfəri 2017-ci ildə (prof. Ə.Fərəcovun rəhbərliyi ilə) dissertasiya işini müdafiə etmiş və həmin ildə də təsdiqlərini almışlar.

ƏDƏBİYYAT

1. Əliyev Ə.Ə. M.Ə.Rəsulzadə adına Bakı Dövlət Universitetində İnsan və heyvan fiziologiyasının inkişaf tarixi haqqında (1919-1996). Azərbaycanda fiziologiya elminin inkişaf tarixi. Bakı-1999.s.249-260.
2. Fərəcov Ə.N. N.Tusi adına Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetində fiziologiya elminin inkişaf tarixi. Azərbaycanda fiziologiyanın inkişaf tarixi. Bakı-1999.s.275-279.
3. Şadlinski V.B., İsayev A.B. Bakı Dövlət Universitetində İnsan və heyvan fiziologiyasının inkişaf tarixi haqqında. Azərbaycanda morfologiya elminin tarixi, inkişaf mərhələləri haqqında (monoqrafiya). Bakı-2002. S.184-195.
4. Şadlinski V.B., İsayev A.B. N.Tusi adına Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetində fiziologiya elminin inkişaf tarixi. Azərbaycanda morfologiya elminin tarixi, inkişaf mərhələləri haqqında (monoqrafiya). Bakı-2003. S.195-202.
5. Ədalət Nurulla oğlu Fərəcov. Fəxrimiz. 2018-ci il xüsusi buraxılış, ictimai-siyasi və elm jurnalı. Bakı-2018.s.30-31.

Redaksiyaya daxil olub 21.06.2020